

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/72160,Malopolscy-Bohaterowie-Wrzesnia-1939-Kazimierz-Kierzkowski-1890-1942.html
2023-12-11, 06:44

Małopolscy Bohaterowie Września 1939. Kazimierz Kierzkowski (1890-1942)

W 2019 roku przypada 80. rocznica kampanii wrześniowej. Przez dwanaście miesięcy będziemy prezentować ludzi związanych z naszym regionem, którzy odznaczyli się podczas tych tragicznych dla Polski dni.

Przez najbliższy rok Oddział IPN w Krakowie wspólnie z „Gazetą Krakowską” będzie prezentował raz w miesiącu sylwetkę Małopolskiego Bohatera Września 1939. Wybieramy ludzi związanych z naszym regionem. Bohaterem stycznia był [Stanisław Bielański](#), żołnierz Września '39, bohater bitwy nad Dunajcem. W lutym przypomnieliśmy [Różę Łubińską](#), działaczkę społeczną. W marcu – [Józefa Krzywdę-Polkowskiego](#), który w czasie wrześniowego zamętu ocalił narodowe skarby z Zamku Królewskiego na Wawelu. W kwietniu – [dr. Stanisława Klimeckiego](#), prawnika, oficera Legionów Polskich i Wojska Polskiego, wiceprezydenta i prezydenta Krakowa. Bohaterem maja był [Stanisław Grzmot-Skotnicki](#), jeden z pierwszych legionistów, beliniak, generał Wojska Polskiego, który zginął w czasie największej z wrześniowych bitew, nad Bzurą. W czerwcu bohaterem naszego cyklu jest **Kazimierz Kierzkowski**.

Kazimierz Kierzkowski w okresie Wielkiej Wojny. Fot. NAC

Zjazd Związku Strzeleckiego w Warszawie, 1925 r. Fot. NAC

Kazimierz Kierzkowski, 1928 r. Fot. NAC

Fotografia obozowa Kazimierza Kierzkowskiego. Fot. Archiwum Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu

W legionach, dywersji i konspiracji

Szybkie postępy wojsk niemieckich we wrześniu 1939 r. spowodowały, że przegrana biorących udział w wojnie regularnych oddziałów Wojska Polskiego wydawała się nieuchronna. Dla części walczących stało się jasne, że wraz z klęską na froncie rozpoczyna

się walka podziemna. Jednym z głównych inicjatorów konspiracji niepodległościowej w Krakowie był major rezerwy Kazimierz Kierzkowski. Do roli, jaką odegrał we wrześniu 1939 r. prowadziła go cała wcześniejsza działalność.

Razem młodzi przyjaciele!

Kazimierz Kierzkowski urodził się 10 sierpnia 1890 r. w Międzyrzeczu Podlaskim, ale rodzina wkrótce przeniosła się do Sosnowca. W Zagłębiu rozpoczął się szlak, którym Kierzkowski podążał przez całe życie – służba niepodległej Polsce. Już jako uczeń w Będzinie należał do Organizacji Młodzieży Narodowej i tajnej trójzaborowej organizacji Pet oraz brał aktywny udział w walce o polską szkołę pod zaborem rosyjskim. Podczas studiów na politechnice we Lwowie zaangażował się w działalność organizacji akademickiej „Zarzewie”. Jednocześnie był instruktorem drużyn młodzieży sokolej oraz współzałożycielem pierwszych drużyn skautowych we Lwowie i Zagłębiu. Sam należał do zastępu instruktorskiego Andrzeja Małkowskiego.

Działania te wiodły Kierzkowskiego w kierunku służby wojskowej. Najpierw został wprowadzony do Polskiego Związku Wojskowego i tajnej organizacji Armia Polska, powstałej z niepodległościowego odłamu Narodowej Demokracji. Wiosną 1911 r. otrzymał stopień podoficera i został przydzielony do sztabu tej organizacji. Po powstaniu Drużyn Strzeleckich prowadził z ich ramienia działalność wydawniczą, a swojej aktywności „strzeleckiej” nie przerwał nawet podczas studiów w Genewie.

Legionista i powstaniec śląski

Wybuch Wielkiej Wojny oznaczał dla Kierzkowskiego walkę w jednostkach frontowych. Pełnił służbę oficerską w I Brygadzie Legionów Polskich, dosłużył się stopnia porucznika. Następnie odkomenderowano go do pracy w Polskiej Organizacji Wojskowej. Był jednym z inicjatorów powołania POW w Zagłębiu i objęcia działalnością POW terenu Śląska. Śląsk stał się zresztą jednym z obszarów jego aktywności, Kierzkowski należał do współorganizatorów akcji plebiscytowej i powstań śląskich. W pierwszym pełnił funkcję szefa sztabu powstańców, w kolejnych dwóch brał pośredni udział, zajmując się dostawami broni i organizowaniem akcji dywersyjnej na niemieckich tyłach. W tym czasie pełnił służbę w strukturach Wojska Polskiego, zajmujących się wywiadem i kontrwywiadem na odcinku zachodnim, okresowo kierował Wydziałem „Niemcy”.

Związek Strzelecki

31 grudnia 1922 r. na własną prośbę został przeniesiony, w stopniu majora, do rezerwy i rozpoczął pracę w Związku Strzeleckim. W latach 1923-1929 był komendantem głównym, a następnie członkiem honorowym i członkiem Rady Naczelnej organizacji. Jednym z pionierów i gorących propagatorów idei społecznej obrony państwa i przysposobienia wojskowego obywateli. Idee strzeleckie wiązał z rywalizacją sportową, zwłaszcza w zakresie strzelectwa i łucznictwa.

Angażował się również politycznie. Po przewrocie majowym współorganizował Związek Naprawy Rzeczypospolitej, a następnie został wiceprzewodniczącym Zjednoczenia Pracy Wsi i Miast, ugrupowania działającego w ramach sanacyjnego Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. W 1928 r. startując z list BBWR na Polesiu został wybrany do Sejmu. Po rozwiązaniu Sejmu w 1930 r. wycofał się z czynnego życia politycznego.

W przededniu wojny Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie znów zaczęły odgrywać w życiu Kierzkowskiego pierwszoplanową rolę. W 1936 r. objął funkcję Inspektora Terenowego przy Komendzie Okręgu Krakowskiego Związku Strzeleckiego z zadaniem przygotowania na obszarze Dowództwa Okręgu Korpusu nr V Kraków dywersji pozafrontowej na wypadek wojny. Wiosną 1939 przystąpił do tworzenia bazy przyszłej organizacji konspiracyjnej dla obrony Śląska. W czerwcu 1939 r. wszystkie te działania zostały podporządkowane szefowi Oddziału II sztabu Armii „Kraków”, a drużyny dywersyjne otrzymały zadania wojenne. Sam Kierkowski po wybuchu wojny miał pozostać w Krakowie i stąd dowodzić dywersją pozafrontową.

Wrzesień '39 czyli kontynuacja

Wraz z wybuchem wojny przygotowywane struktury rozpoczęły działania, które z powodu szybkiego cofania się frontu na wschód nie mogły zostać należycie rozwinięte. Podczas spotkania w dniu 3 września dowódcy Okręgu Korpusu nr V gen. Aleksandra Narbutt-Łuczyńskiego z przejeżdżającym przez Kraków wojewodą śląskim Michałem Grażyńskim polecono Kierzkowskiemu dalsze pozostawanie w mieście i organizowanie opieki nad uchodźcami ze Śląska i Zagłębia. Jak relacjonuje Kazimierz Pluta-Czachowski: „Upoważniono go urzędowym pismem do wydawania rozkazodawstwa w stosunku do funkcjonariuszy państwowych, którzy znajdują się na tyłach niemieckich oraz do zwracania się do społeczeństwa o pomoc i współdziałanie”.

Kierkowski od początku września współpracował z krakowskim środowiskiem działaczy społecznych. Wspólnie z Caritas i PCK prowadził akcję pomocy dla pojawiających się w Krakowie uciekinierów oraz dla zagrożonych działaczy krakowskich. Od połowy września, w oparciu o Przynależność Wojskowe, harcerstwo i siatkę ogniw Związku Strzeleckiego, zaczął przedstawiać swoją pracę na działalność konspiracyjną.

20 września do ośrodka kierowanego przez Kierzkowskiego dołączył jego przyjaciel podpułkownik Ludwik Muzyczka. Zdając relację ze swojej służby stwierdził: „Jesteśmy, my żołnierze, strzelcy, harcerze i powstańcy śląscy – bezpośrednimi spadkobiercami ostatniej polskiej konspiracji niepodległościowo-państwowej, prowadzonej przez POW. Naszym zatem obowiązkiem jest [...] znów uruchomić tę samą działalność”. Zauważył także, że akcja taka może się rozwijać jedynie w porozumieniu z władzami państwowymi. „Nie wiadomo, czy nie jest wyznaczony już dla stworzenia takiej działalności jakiś pełnomocnik Rządu RP. Póki się on nie »objawi« w jakiś sposób, należy wykorzystać obecne pełnomocnictwa ob. K. Kierzkowskiego i rozpocząć tę b. pilną służbę. Dziś, gdy stołeczna Warszawa jest jeszcze oblężona, przy czym nie wiadomo jak długo będzie trwać w walce,

kto i w jakim stanie z niej wyjdzie, obowiązkiem Krakowa jest zastąpić ją w dziele konspiracyjnego związywania kraju i w organizowaniu konspiracyjnej walki z okupantem”.

W toku dyskusji narodziła się Organizacja Orła Białego – jedna z pierwszych organizacji konspiracyjnych w okupowanej Polsce, zasadzająca się na dotychczasowej dywersji pozafrontowej. Kierownictwo i formowanie organizacji powierzono Kazimierzowi Kierzkowskiemu (ps. „Kazimierz I”, „Prezes”), jednocześnie podkreślając ciągłość państwowego ustawodawstwa i działalności społeczno-państwowej w konspiracji.

Celem było utrzymanie niepodległościowych nastrojów w społeczeństwie i przeciwstawianie się wszelkim próbom kolaboracji. Prace opierały się przede wszystkim na budowie struktur terenowych organizacji, działalności informacyjnej (Kierzkowski był w Komitecie redakcyjnym podziemnego pisma „Nakazy Dnia”), dywersyjnej, samopomocowej (obejmującej także ludność żydowską) oraz w miarę możliwości ochronie majątku państwowego i zbieraniu broni. Kierzkowski polecił trasowanie szlaków na Węgry oraz nawiązał łączność z Budapesztem. Od jesieni 1939 r. działał także na rzecz porozumienia funkcjonujących w podziemiu stronnictw politycznych.

Cena za Niepodległą

Wraz z rozwojem konspiracji, OOB w październiku 1939 r. weszła w skład Służby Zwycięstwu Polski, a następnie została wcielona do Związku Walki Zbrojnej. Kierzkowski stanął na czele samodzielnej komórki, zajmującej się informacją, propagandą i walką cywilną przy Komendzie Obszaru nr 4 Kraków-Śląsk ZWZ. W komórce tej pracowała również jego żona i syn Marek. Mimo aresztowań działaczy krakowskiego podziemia wiosną 1941 r., Kierzkowski pozostał w mieście, aby wiązać porwane nici konspiracji. Na początku lata 1941 r. został aresztowany, a po śledztwie wywieziony do KL Auschwitz, skąd w marcu 1942 r. żona otrzymała zawiadomienie o jego zgonie.

Tekst Anna Czocher